

Оксана Рогульська,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет
(м. Хмельницький, Україна)

Oxana Rogulska,

Candidate of pedagogical sciences (PhD),
Associate Professor, Khmelnytsky National
University

(Khmelnytsky, Ukraine)

oxana.rogulska@gmail.com

Ольга Тарасова,

кандидат педагогічних наук,
Хмельницький національний університет
(м. Хмельницький, Україна)

Olga Tarasova,

Candidate of pedagogical sciences (PhD),
Khmelnytskyi National University

(Khmelnytskyi, Ukraine)

tarasova20olia@gmail.com

ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

TECHNOLOGIES OF THE FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' TRAINING IN THE CONDITIONS OF THE INFORMATIONAL AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE

У статті розкрито особливості використання методів, засобів, форм і технологій навчання у підготовці майбутніх учителів іноземних мов; розглянуто погляди провідних науковців на проблему класифікації методів навчання; охарактеризовано низку інтерактивних методів, засобів, форм та технологій, що є ефективними у підготовці майбутніх учителів іноземної мови до професійної діяльності. Наголошено, що інтерактивна взаємодія, на основі якої розроблено досліджені методи навчання, характеризується високим показником інтенсивності спілкування учасників, їх прямою комунікацією, допомагає урізноманітнити сприйняття інформації й покращити таким чином її засвоєння. Використання інтерактивних методів навчання спонукає не лише студента, але й викладача до постійної творчості, сприяє розвитку педагогічних здібностей, орієнтує на пошук унікальних якостей студентів, особливостей їх мислення.

Ключові слова: *підготовка майбутніх учителів іноземних мов, методи навчання, інтерактивні методи навчання, форми, засоби, технології навчання, “мозковий штурм”, “метод проєктів”, “кейс-метод”, “мікрофон”, “займи позицію”, “метод інсценування”, “робота в парах”, “робота у малих групах”, “карусель”, “асоціативний куц”, “естафета”, “акваріум”, “аукціон”, “ток-шоу”, “дебати”, “рольова гра”, “пазл”, “метод реклами”, “метод провокації”, “круглий стіл”, “закінчи фразу”, “анкета”.*

The expediency of using interactive teaching methods, means, forms and technologies of the future foreign language teachers' training is grounded in the article. The views of leading scholars on the problem of teaching methods classification are presented. A number of interactive methods that are effective in the future foreign language teachers' training are described. It is emphasized that the teacher-student interaction is characterized by the communication intensity of participants, their direct communication and helps to diversify perception of information and thus improve its assimilation. The use of interactive teaching methods stimulates not only the student but also the teacher to constant creativity, contributes to

the development of pedagogical abilities. It is generalized that interactive methods in the future foreign language teachers' training help to form: the skills of obtaining and assimilating new professional, social knowledge and skills, ability to transfer them to others; personal skills: perseverance and persistence in achieving the goal, initiative, ability to communicate with people, clearly articulate, express their own point of view; teamwork skills (communicative qualities): ability to take into account others' opinion, find compromises, persuade, criticize and accept criticism; leader skills: ability to generate ideas, plan and organize work, motivate, assign responsibilities, control, encourage, etc. In addition, the use of interactive methods allows to realize the idea of cooperation of those who teach and those who study, promotes the improvement of the psychological climate in the classroom, creates a welcoming atmosphere.

Key words: *future foreign language teachers' training, teaching methods, interactive teaching methods, means, forms, technologies, "brainstorming", "method of projects", "case-method", "microphone", "carousel", "associative bush", "aquarium", "auction", "talk show", "debate", "role game", "puzzle", "method of advertising", "provocation method", "round table", "end phrase", "questionnaire".*

Постановка проблеми. Проблема професійної підготовки вчителя є однією з основних у розв'язанні комплексу проблем інформатизації освіти. Перед системою вищої професійної освіти нині головними завданнями є готувати фахівців високого гатунку, творчих особистостей, які б відповідали інтересам і запитам учнів і водночас потребам суспільства. А це можливо лише за умови кардинального перегляду змісту педагогічної освіти, розробки принципово нової її моделі. Молодий учитель має прийти в школу з глибокими знаннями останніх досягнень вітчизняної й зарубіжної науки і техніки. Він повинен бути знавцем сучасних педагогічних технологій, здатним самостійно здобувати та поглиблювати знання, вміння й навички, одержані під час навчання у вищих навчальних закладах. Тому першочерговим завданням вищої педагогічної школи має стати впровадження в практику навчально-виховного процесу саме форм і методів активного навчання студентів, а також опора на самостійну діяльність студентів, їхнє самовизначення та прагнення здобути та закріпити необхідні знання, вміння й навички.

Аналіз наукових публікацій. Проблемою дослідження, класифікації й імплементації у навчальний процес методів, засобів, форм і технологій навчання займалися такі науковці: О. Алексюк, Ю. Бабанський, Л. Бодько, Г. Ващенко, Н. Верзилін, Є. Голант, Л. Горчинська, М. Данилов, Б. Єсіпов, І. Зверев, С. Кожушко, О. Комліченко, І. Лернер, Д. Лоркіпарідзе, Л. Малинович, М. Махмутов, В. Онищук, В. Паламарчук, Є. Петровський, А. Пінкевич, С. Семенець, П. Сікорський, М. Скаткін, О. Станіченко, В. Сухомлинський, О. Требик, О. Юріна, В. Ягоднікова та ін.

Невирішена раніше частина проблеми. Вважаємо, що у сучасному освітньому процесі проблема інноваційних методів, засобів, форм і технологій навчання залишається однією із актуальних у світовій педагогічній і науково-дослідній діяльності. Однак в умовах трансформаційних змін у вищій школі потребують постійного ретельного вивчення та науково-практичного обґрунтування доцільності та специфіка їх використання у закладах вищої освіти для підготовки майбутніх вчителів.

Мета – розкрити доцільність використання сучасних інноваційних методів, засобів, форм та технологій навчання у підготовці майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Дискусійним нині залишається питання про класифікацію методів навчання. В. Сухомлинський поділяв методи навчання на дві великі групи: до першої відносив методи, що забезпечують первинне сприйняття

знань та вмінь (розповідь, пояснення, лекція, бесіда); друга група – методи осмислення, розвитку та поглиблення знань (вправи, пояснення фактів та явищ природи, дискусії, творчі письмові роботи тощо). Методи навчання поділяють на словесні, наочні, практичні (Є. Голант, Д. Лоркіпарідзе, Є. Петровський); методи одержання знань, формування вмінь та навичок, застосування творчої діяльності, закріплення та перевірки знань (М. Данилов, Б. Єсіпов); класифікація з погляду цілісного підходу до діяльності у процесі навчання – методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; методи стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності, методи контролю та самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності (Ю. Бабанський); пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемне викладання, частково-пошуковий, дослідницький (І. Лернер, М. Скаткін); за аналогією до методів науки: методи емпіричні й експериментальні; методи аналітичні та синтетичні; методи індуктивні, дедуктивні та методи аналогії (Г. Ващенко); за джерелом знань та логікою навчального процесу (Н. Верзилін); за джерелом знань та рівнем самостійності учнів у навчальній діяльності (О. Алексюк, І. Зверев); за джерелом знань, рівнем пізнавальної активності й самостійності учнів, а також логічним шляхом навчального пізнання (В. Паламарчук); за дидактичними цілями і завданнями заняття та адаптованими до них видами діяльності вчителя й учнів: комунікативний, пізнавальний, перетворювальний, системний, контрольний (В. Онищук); за засобами педагогічного впливу: методи переймання (засіб – дія); словесні (засіб – слово); предметні (засіб – предмет) (О. Євстигнєєв-Біляков); класифікації, де поєднуються методи викладання з відповідними методами навчання: інформаційно-узагальнювальний та виконавський, пояснювальний та репродуктивний, інструктивно-практичний та продуктивно-практичний, пояснювально-стимулюючий та частково-пошуковий, стимулюючий та пошуковий (М. Махмутов); методи, що поділяються на активні та пасивні (А. Пінкевич).

Більшість законодавчих документів, національних програм у галузі вищої освіти наголошують на недопущенні зниження якості освіти, падінні рівня знань, моральному старінні методів навчання. На наш погляд, залучення до педагогічного арсеналу викладачів ефективних методів навчання має забезпечити високоякісну підготовку майбутніх учителів іноземної мови. Тому в рамках нашого дослідження методи навчання було поділено на традиційні та інноваційні. *Традиційні методи* (словесні (пояснення, роз'яснення, розповідь, бесіда, дискусія, лекція, робота з книгою), *наочні* (ілюстрація, демонстрація, мультимедійна презентація, відео), *практичні* (різні види вправ, лабораторні роботи, практичні роботи).

До інноваційних методів навчання було відібрано інтерактивні, оскільки інтерактивна взаємодія характеризується високим показником інтенсивності спілкування учасників, їх прямою комунікацією, допомагає урізноманітнити сприйняття інформації й покращити таким чином її засвоєння. Використання інтерактивних методів навчання спонукає не лише студента, але й викладача до постійної творчості, сприяє розвитку педагогічних здібностей, орієнтує на пошук унікальних якостей студентів, особливостей їх мислення. Залежно від обраної форми навчання, мети і завдань заняття викладач може обрати відповідний метод із п'яти груп інтерактивних методів навчальної взаємодії: 1) методи емоційного впливу на учнів; 2) методи формування вмінь і навичок; 3) методи вивчення нового; 4) методи рефлексії навчальної діяльності; 5) методи пошуку рішень.

Зупинимося коротко на характеристиці окремих інтерактивних методів, що, на нашу думку, є ефективними у підготовці майбутніх учителів іноземної мови до професійної діяльності.

“Мозковий штурм” передбачає спільне розв’язання проблем. Метою є забезпечення генерації ідей для неординарного вирішення певної проблеми. Студенти по черзі висловлюють абсолютно всі, навіть аналогічні думки з приводу проблеми. Висловлене не критикується і не обговорюється до закінчення висловлювань. Використовується на етапі мотивації для розвитку творчих здібностей студентів та вміння висловлювати власну думку. Для опрацювання подається або ситуація, або лише ключові поняття із заданої теми; завдання студентів полягає у вирішенні ситуації, або у розробленні варіантів її вирішення й у тому, щоб порівняти свої результати з інформацією, наданою викладачем.

“Метод проектів” передбачає системне й послідовне моделювання вирішення проблемних ситуацій, які потребують від учасників навчального процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження та розроблення оптимальних шляхів створення проектів, їх неодмінний захист й аналіз результатів. Метод проектів допомагає формувати особистісні риси, які розвиваються лише в діяльності й не можуть бути засвоєні вербально. Під час роботи над проектом студенти набувають досвіду індивідуальної самостійної діяльності. Метод проектів стимулює до вирішення проблем, які потребують певних знань; розвиває критичне мислення; формує навички роботи з інформацією (учні добирають потрібну інформацію, аналізують та систематизують її); допомагає вирішувати пізнавальні й творчі завдання у співпраці, де учні виконують різні соціальні ролі [1].

“Кейс-метод”. Сутність методу полягає у використанні конкретних випадків для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень студентами з певного розділу навчальної дисципліни. Цінність кейс-методу полягає в тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми, а також вдало поєднує навчальну, аналітичну й виховну діяльність, що безумовно є дієвим та ефективним в реалізації сучасних завдань системи освіти. Роботу над кейсом поділяють на два основні етапи: домашня самостійна робота і робота в аудиторії. Алгоритм проведення занять із застосуванням кейс-методу передбачає: I етап – заздалегідь складені кейси викладач роздає студентам не пізніше, як за день до заняття. Студенти самостійно розглядають кейс, підбирають додаткову інформацію і літературу для його вирішення; II етап – заняття розпочинаються з контролю знань студентів, з’ясування центральної проблеми, яку необхідно вирішити. Викладач контролює роботу малих груп, допомагає, уникаючи прямих консультацій. Студенти можуть використовувати допоміжну літературу, підручники, довідники. Кожна мала група обирає “спікера”, який на етапі презентації рішень висловлює думку групи. У ході дискусії можливі виступи і доповнення членів групи, викладач слідкує за ходом дискусії і шляхом голосування обирається спільне вирішення проблемної ситуації. На етапі підведення підсумків викладач інформує про вирішення проблеми в реальному житті або обґрунтовує власну версію й обов’язково оприлюднює кращі результати, оцінює роботу кожної малої групи і студента [11].

“Мікрофон”. Студенти мають можливість по черзі відстоювати свою позицію та аргументувати її. Викладач, уважно слухаючи, аналізує рівень засвоєння теми. Також викладач може висловити і свої міркування. Для ефективної організації роботи академічної групи потрібно: окреслити чітко сформульоване запитання чи

проблему; запропонувати групі предмет, який виконуватиме роль уявного мікрофона, який студенти передаватимуть один одному по черзі; запропонувати студентам говорити лаконічно й швидко, не більше 1–2 хвилини; коли хтось висловлюється, інші не можуть говорити або викрикувати з місця. Перевага цього методу полягає у тому, що кожен студент має можливість висловити власну думку [5].

“*Займи позицію*” допоможе з’ясувати, які позиції та думки можуть існувати щодо дискусійного питання. Кожному надають можливість висловитися, продемонструвати різні думки щодо теми, обґрунтувати свою позицію, знайти та висловити найбільш переконливі аргументи, порівняти їх із аргументами інших. Спочатку студентам пропонується дискусійне питання, і вони повинні визначити свою позицію щодо нього. Розміщуються плакати в протилежних кутах кімнати. На одному з них написано “згодний (згодна)”, на іншому – “не згодний (не згодна)”, на третьому “не знаю, не маю конкретної позиції”. Необхідно зобразити правила виконання вправи та обговорити їх. Обирається кілька учасників, яким пропонується обґрунтувати свою позицію або запропонувати усім, хто поділяє один і той самий погляд, обговорити його і виробити спільні аргументи на його захист. Після викладу різних поглядів потрібно запитати, чи не змінив хтось із учасників своєї думки і чи не хоче перейти до іншої мікрогрупи (до іншого плаката). Пропонується студентам обґрунтувати причини свого переходу, назвати найпереконливіші аргументи своєї та протилежної сторони.

“*Зміни позицію*” дає можливість обговорити дискусійні питання за участю всіх студентів. Метод допомагає стати на бік іншої людини, розвивати навички аргументації, активного слухання тощо. Як організовується робота: заздалегідь необхідно підготуватися до обговорення. Перед групою ставиться дискусійне питання. Студентів необхідно об’єднати у пари, а потім – у четвірки (наприклад, перша і друга парта, третя і четверта). Дається завдання розподілити позицію з проблем (“так” чи “ні”) між парами. Одна пара в четвірці має обґрунтувати одну позицію, друга – протилежну. Пояснюється, що в четвірках кожна пара має представити своїм партнерам свій погляд. Кожен студент повинен відповідати. Чітко оголошується хронометраж: скільки часу відведено на підготовку і на саму презентацію. Дається досить часу на підготовку аргументів, а також завдання парам помінятися позиціями та знову повторити все спочатку. Вся четвірка вільно може обговорити тему. Студенти вже повинні висловлювати особисту думку. У результаті обговорення четвірка має або дійти згоди, або висновку про те, що їй бракує інформації. Підсумки дискусії підбиваються з усією групою [8].

“*Метод інсценування*” забезпечує умови максимального наближення драматичного процесу до дійсності. Характерними особливостями цього методу є: по-перше, ознайомлення учасників заняття з конкретною дидактичною ситуацією, яка найбільш повно відповідає професійній діяльності і потребує вирішення; по-друге, надання їм ролей конкретних посадових осіб, які існують у реальній ситуації; по-третє, розподіл цих ролей між студентами. Він забезпечує студентам такі умови для занять, які не в змозі створити інші методи навчання, – випробувати на собі результати своїх рішень і дій. Можна використовувати дві форми інсценування занять: перша – це заздалегідь підготовлене інсценування; друга – імпровізоване інсценування, яке порівняно з першим виникає ніби ненавмисно, випадково і несподівано під час обговорення певних навчальних проблем. Перевага цього методу у тому, що надається можливість наблизитися до дійсності [12].

“Робота в парах” – це парна робота над спільним завданням. Цей метод допомагає швидко виконувати вправи, обмінюватися міркуваннями, обговорювати події, інформацію, брати інтерв'ю, проводити анкетування тощо, значно заощаджуючи час. На кінцевому етапі один із партнерів доповідає перед групою про результати.

“Робота у малих групах” передбачає розподіл ролей на спікера, секретаря, доповідача. Спікер є керівником групи. Він слідкує за дотриманням регламенту під час обговорення, оголошує завдання, визначає доповідача, заохочує групу до активності. Секретар записує результати роботи, допомагає у підбитті й оголошенні підсумків. Доповідач висловлює позицію групи, доповідає про отримані групою результати. Можна також створити експертну групу із сильніших студентів, які працюватимуть самостійно, а при оголошенні результатів рецензуватимуть і доповнюватимуть інформацію.

“2+2=4” – дві пари самостійно працюють над певною вправою упродовж двох-п'яти хвилин, у ході дискусії доходять консенсусу й презентують спільне рішення, потім об'єднуються і діляться набутим досвідом. Після цього можна продовжити розгляд певного питання, об'єднавши четвірки у вісімки, або розпочати групове обговорення.

“Карусель” – студенти розміщуються в аудиторії у два кола: внутрішнє і зовнішнє. Внутрішнє залишається нерухомим, а зовнішнє рухається. Учасники внутрішнього кола отримують певні дані. Ознайомившись із ними, вони формулюють власні судження, а потім наводять неповторювані аргументи, докази на підтвердження своєї точки зору, дискутуючи зі студентами зовнішнього кола. Дає про себе знати дискусія. Студенти із зовнішнього кола збирають інформацію, постійно перебуваючи у русі.

“Асоціативний куц”. На початку роботи викладач визначає одним словом тему, над якою проводитиметься робота, а студенти згадують, що виникає в пам'яті стосовно цього слова. Спочатку висловлюються найстійкіші асоціації, потім – другорядні. Учитель фіксує відповіді у вигляді своєрідного “куца”, який поступово “розростається” [10].

Метод *“Естафета”* найкраще використовувати для інтерактивного вправління у розв'язуванні завдань. Робота організовується таким чином: група поділяється на 2 – 3 команди (розподіляє викладач) та сідає у відповідному ряду. Викладач дає аркуш із завданнями (бажано однаковими) кожному ряду, починаючи з кінця. Вирішення завдань відбувається ланцюжком і коли останній студент вирішить завдання, він повідомляє про це викладачеві [9].

“Акваріум” найкраще використовувати під час теоретичного контролю знань. Його організують таким чином: 4 – 5 студентів розміщуються в центрі аудиторії та вирішують певне завдання. Усі інші студенти групи мають тільки слухати, не втручаючись у хід обговорення, спостерігати, чи відбувається дискусія за визначеними правилами. Після закінчення 3 – 5 хвилин група займає свої місця і всі обговорюють, чи погоджуються з думкою групи; чи була ця думка достатньо аргументована, доведена; який з аргументів найпереконливіший. Після цього місце в “Акваріумі” займає інша група та обговорює наступну ситуацію.

“Аукціон” Використовується при закріпленні матеріалу. Зміст зводиться до “розпродажу” термінів, які виставляються як лоти. Студентам пропонується пояснити їх значення. Лот отримує той студент, який запропонував найточніше визначення [4].

“Навчаючи – учусь”. Такий вид навчальної діяльності дає можливість студентам взяти активну участь у навчанні та передачі своїх знань іншим людям, зокрема своїм одногрупникам під час заняття: після того, як викладач назвав тему та мету заняття і роздав картки із завданням, студенти ознайомлюються з інформацією, що міститься на картці; якщо щось незрозуміло, студенти запитують про це у викладача, який перевіряє, чи правильно вони розуміють інформацію; далі необхідно ознайомити зі своєю інформацією інших одногрупників у доступній формі. Метод використовується на лекціях при поясненні нового матеріалу [4].

“Метод Прес” використовується під час обговорення дискусійних питань та під час вправ, у яких потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію з обговорюваної проблеми. Метод навчає студентів знаходити й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній та стислій формі, переконувати інших. Як організовується робота: роздаються матеріали, в яких зазначено чотири етапи методу ПРЕС. Висловлюється власна думка, пояснюється, у чому полягає позиція. Пояснюється причина появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази. Наводяться приклади, додаткові аргументи на підтримку позиції, називаються факти, які демонструють докази. Узагальнюється думка. Пояснюється механізм етапів ПРЕС-методу і дається відповідь на можливі запитання студентів. Наводиться приклад до кожного з етапів. Пропонується бажаним спробувати застосувати цей метод до будь-якої проблеми на їхній вибір. Перевіряється, чи розуміють студенти механізм застосування методу. Етапи можна адаптувати, пропонуючи студентам наводити кілька варіантів своїх думок або прикладів. Застосовується метод ПРЕС на всіх заняттях, де необхідна аргументація студентами своєї думки.

“Ток-шоу” – структурована дискусія, в якій беруть участь усі студенти. Дає змогу контролювати перебіг дискусії, оцінювати участь кожного студента. Її метою є отримання студентами навичок публічного виступу та дискутування, висловлення й захисту власної позиції, формування громадянської та особистої активності. Як організовується робота: підготовчий етап – повідомляється попередньо тема дискусії (бажано, у формі дискусійного питання). Запрошуються від 2 до 5 експертів. Пропонується студентам придумати запитання до експертів та визначитись зі своєю позицією щодо поставленого запитання. Експерти попередньо готують додаткову довідкову інформацію з теми дискусії. Визначається назва ток-шоу та обирається ведучий. Аудиторія організовується за типом студії (студенти сідають півколом біля експертів). Повідомляються правила ток-шоу (всі учасники дискусії мають говорити стисло і конкретно; слово для виступу надається лише ведучим; виступ експертів (по 1–2 хв. кожен); студенти ставлять запитання експертам або роблять повідомлення. Експерти ставлять один одному запитання. Підбиваються підсумки дискусії за змістом і за формою її проведення.

“Дебати” – складний спосіб обговорення дискусійних проблем. У дебатах поділ на протилежні табори набуває найбільшої гостроти, оскільки студентам необхідно довго готуватися й публічно обґрунтовувати правильність своєї позиції. Кожна група має переконати опонентів і схилити їх до думки змінити свою позицію. Однак можна поставити й інше завдання – спільно розв’язати поставлену проблему. У такому разі студенти повинні, висловивши свою позицію, уважно вислухати опонентів. Як організовується робота: повідомляється студентам тема дебатів. Студенти об’єднуються у групи. Нагадуються правила ведення дискусії. Визначається час і порядок проведення дебатів. При підготовці група повинна

розподілити ролі, подумати, як краще використати відведений для виступів час, підготувати запитання для інших груп. Для оцінювання виступів учасників дебатів запрошуються судді. Викладач повинен стежити за чітким дотриманням регламенту. Підбиваються підсумки. Надається слово суддям [8].

“Рольова гра” – імітаційна форма інтерактивного навчання, що потребує незначних затрат часу на розроблення та впровадження, і при розв'язанні психолого-педагогічних завдань і ситуацій є надзвичайно ефективною. Головна мета – розвиток у студентів аналітичних здібностей, розвиток умінь приймати правильні рішення. Арсенал інтерактивних ігор досить великий, але найпоширенішими з них є моделюючі. Кожна така гра відбувається за певною схемою: студентів “вводять” у ситуацію, на основі якої вони отримують нове завдання і виконують відповідні ролі. Після завершення сценарію – обговорення, рефлексія того, що відбулося, усвідомлення студентами отриманого досвіду на теоретичному рівні. Рольові ігри створюють сприятливий психологічний та емоційний настрій, атмосферу вільного спілкування та співробітництва викладача і студентів. За допомогою таких завдань (стандартних і нестандартних мовленнєвих ситуацій) педагог спонукає студентів до роздумів, пошуку рішень для нових завдань, розвиває в них необхідність у самовираженні, саморозкритті й самореалізації [2].

“Пазл”. Студенти поділяються на команди для роботи з навчальним матеріалом, який поділено на фрагменти – логічні блоки. Кожен член команди ознайомлюється з навчальним матеріалом і відбирає матеріал фрагмента, який повинен вивчити досконало. Після самостійного вивчення фрагментів студенти, які вивчають одне питання, але працюють в різних командах, зустрічаються і обмінюються інформацією як експерти з цього питання. Після зустрічі вони повертаються у свої команди і навчають всього нового, про що дізналися самі, інших членів своєї команди. Ті, у свою чергу, доповідають про свої частини завдання (як фрагменти гри “пазл”) [3].

“Метод реклами” (як метод зацікавлення) – один із студентів завчасно готує рекламу про якесь поняття, яке буде вивчатися. Цей метод дозволяє активізувати увагу інших студентів та зацікавити їх. Дуже добре, якщо в підготовленій рекламі буде чітко подане застосування цієї теми у повсякденному житті студента.

“Метод провокації” – викладач навмисно допускає помилки на дошці (це стимулює студентів бути уважними та не губити логіку викладення матеріалу).

“Круглий стіл” – бесіда, в якій бере участь невелика кількість студентів, котрі обмінюються думками як між собою, так і з аудиторією. Цікавою та корисною буде для студентів перед контрольною роботою для систематизації та закріплення умінь та навичок [9].

“Закінчи фразу” – самоаналіз рівня власних навчальних досягнень. Порядок організації роботи: студентам пропонується завершити одну із фраз, записаних на плакаті, слайді: На сьогоднішньому занятті мені було важко ... Я зрозумів, що ... Я не зрозумів ... Сьогодні я дізнався ... Було цікаво ... Я виконав завдання ... Тепер я можу ... Я отримав ... Я навчився ... У мене вийшло ... Я спробую ... Мене здивувало ... Мені захотілося ... Урок дав мені для життя ... Дану фразу студенти можуть обирати або самостійно, або педагог вимовляє фразу і вказує на студента, якому пропонує завершити.

“Плюс – мінус – цікаво” – самоаналіз рівня власних навчальних досягнень, зацікавленістю навчанням; для вчителя – з'ясування позитивних і негативних моментів уроку. Порядок організації роботи: вчитель пропонує учням усно чи

письмово (залежно від наявності часу) заповнити таблицю, яка складається зі стовпців “Плюс”, “Мінус”, “Цікаво”. У графу “плюс” записується все, що сподобалося на уроці, інформація, форми і методи роботи, які викликали позитивні емоції, або, на думку учня, можуть бути йому корисні для досягнення якихось цілей. У графу “мінус” записується все, що не сподобалося, здалося нудним, залишилося незрозумілим, чи інформація, яка, на думку учня, виявилася для нього не потрібною. У графу “цікаво” вписуються всі цікаві факти, про які дізналися на занятті, про що ще хотілося дізнатися з даної проблеми, питання до викладача.

“Анкета” – самоаналіз рівня власних навчальних досягнень; для вчителя можливість за короткий проміжок часу дізнатися думки учнів з приводу проведеного уроку. Студентам пропонується анкета або у надрукованому вигляді, або інтернет-анкета, яка заповнюється в онлайн режимі.

Педагогічним дослідженням стосовно *форм навчання* присвячені праці таких науковців: І. Лернера, М. Скаткіна, С. Батишева, О. Новікова та ін. На думку С. Батишева, форма об’єднує такі самостійні елементи навчання як зміст, методи і засоби та піднімає їх на більш високий рівень цілісного прояву. У більш загальному розумінні форми навчання – це способи організації навчання, що зумовлюють часовий і організаційний режими навчання, а саме: місце його проведення, склад студентів, характер зовнішнього виявлення функцій та порядок спілкування суб’єктів взаємодії. Класифікації форм організації навчання є досить різноманітними, але популярною є класифікація форм організації навчання, таких як лекції, семінарські заняття, практикуми, консультації, диспути, екскурсії, практичні заняття тощо. У той же час ці форми виступають організаційними формами навчання, що широко використовуються у вищій школі.

Як організаційні форми навчання виділяють такі групи інноваційних уроків:

- У формі змагань та ігор: конкурс, турнір, естафета, ділова гра тощо.
- Засновані на формах, жанрах і методах роботи, відомих в суспільній практиці: дослідження, винахідництво, аналіз першоджерел, репортаж, рецензія тощо.
- Засновані на нетрадиційній організації навчального матеріалу: урок мудрості, одкровення тощо.
- Подібні до публічних форм спілкування: прес-конференція, мітинг, регламентована дискусія, телепередача, телеміст, діалог тощо.
- Уроки-фантазії: урок-сюрприз, урок ХХІ століття.

Необхідно також враховувати, що на інноваційних уроках відсутня серйозна пізнавальна праця студентів, результативність їх не висока, і тому вони не повинні переважати в загальній структурі навчання. Поряд з формами важливим компонентом навчально-виховного процесу є *засоби навчання* як важлива складова навчально-матеріальної бази будь-якого вищого навчального закладу, що впливають на всі компоненти навчального процесу. Без засобів навчання неможливе здійснення навчально-виховного процесу і розвитку студентів, інтенсивність якого залежить від ступеня роботи студентів із засобами.

Дидактика визначає засоби навчання як допоміжні матеріально-технічні засоби з їх специфічними дидактичними функціями, тобто усі пристрої, джерела, які допомагають викладачеві вчити, а студенту вчитися, й отже слугують предметною підтримкою в організації навчального процесу. Види засобів навчання досить різноманітні, їх склад залежить від рівня розвитку науки, техніки та інформаційних технологій.

Усі засоби навчання поділяють на: ідеальні (системи знаків, письмова мова, система умовних позначень різних дисциплін (математичний апарат тощо), засоби наочності (схеми, рисунки, креслення, діаграми, фото тощо), навчальні комп'ютерні програми, організовано-координуюча діяльність викладача, рівень його кваліфікації та внутрішньої культури, методи і форми організації навчальної діяльності, вся система навчання, існуюча в даному освітньому закладі тощо); матеріальні (підручники, навчальні посібники, дидактичні матеріали, книги-першоджерела, текстовий матеріал, моделі, засоби наочності, технічні засоби навчання, лабораторне обладнання тощо).

Технічний прогрес зумовив появу принципово нових засобів навчання, які здатні формувати навчальне середовище на базі інформаційних технологій. Рівень розвитку і ступінь оснащення навчального процесу засобами навчання, а особливо сучасними технічними засобами (мультимедійними) є одним із істотних показників прискорення передачі знань і підвищення якості навчання. Впровадження мультимедійних засобів дає можливість студенту успішніше і швидше адаптуватися до навколишнього середовища і до соціальних змін, що відбуваються в суспільстві.

Історично поняття “технологія” виникло у зв'язку з технічним процесом і відповідно до словникових тлумачень (techne – мистецтво, ремесло, наука – logos – поняття, вчення) є сукупністю знань про способи і засоби обробки матеріалів. Технологія включає також і мистецтво оволодіння процесом, в результаті чого персоніфікується. Технологічний процес завжди передбачає певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів (матеріалів, інструментів) та умов. З розвитком науки і техніки значно розширились можливості людини, з'явилися нові технології (наприклад, промислові, електронні, інформаційні) з вагомими навчальними ресурсами.

Технологія навчання – системна категорія, структурними складовими якої є: мета навчання; зміст навчання; засоби педагогічної взаємодії (засоби викладання й мотивація); організація навчального процесу; студент, викладач; результат діяльності (у тому числі й рівень професійної підготовки). Таким чином, ця технологія припускає організацію, керування й контроль процесу навчання, його напрями. В освітній практиці диверсифікація навчальних технологій дозволяє активно і результативно їх поєднувати через модернізацію традиційного навчання та переорієнтацію його на ефективне, цілеспрямоване.

У цьому контексті інноваційні навчальні технології та сучасні методи викладання, на нашу думку, слід розглядати як загальнодидактичний процес, що полягає у використанні сукупності оригінальних способів і прийомів спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямованих на досягнення мети навчання, розвитку особистості та креативно-фахового здобуття знань відповідно до завдань підготовки професіоналів нового часу.

Класифікації технологій навчання за А. Савельєвим є такою: за спрямованістю дії (учнів, студентів, викладачів); за цілями навчання; за предметним середовищем (гуманітарні, природничі, технічні дисципліни); за застосуванням технічних засобам (аудіовізуальні, комп'ютерні, відеокомп'ютерні тощо); за організацією навчального процесу (індивідуальні, колективні, змішані); за методичним завданням (технологія одного предмета, засобу, методу)

Ю. Бистрова запропонувала свою класифікацію навчальних технологій, а саме: структурно-логічні технології: поетапна організація системи навчання, що

забезпечує логічну послідовність постановки і вирішення дидактичних завдань на основі поетапного відбору їх змісту, форм, методів і засобів із урахуванням діагностування результатів; інтеграційні технології: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів (у т. ч. електронних); професійно-ділові ігрові технології: дидактичні системи використання різноманітних “ігор”, під час проведення яких формуються вміння вирішувати завдання на основі компромісного вибору (ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг, комп’ютерні програми тощо); тренінгові технології: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів вирішення типових практичних завдань за допомогою комп’ютера (психологічні тренінги інтелектуального розвитку, спілкування, розв’язання управлінських завдань); інформаційно-комп’ютерні технології, що реалізуються в дидактичних системах комп’ютерного навчання на основі діалогу “людина-машина” за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо); діалогово-комунікаційні технології: сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб’єкт-суб’єктного рівня.

Висновок. Відтак використання інтерактивних методів, інноваційних форм, засобів і технологій навчання змінює роль і функції викладача – він припиняє бути центральною постаттю і лише регулює навчальний процес, займається його загальною організацією, визначає загальний напрям (готує до занять необхідні завдання, формулює питання для обговорення в групах, контролює час і порядок виконання завдання, дає консультації, допомагає у разі виникнення труднощів. Інтерактивні методи у підготовці майбутніх учителів іноземної мови допомагають сформулювати: навички одержання і засвоєння нових професійних, соціальних знань і умінь, уміння передавати їх іншим; особистісні навички: завзятість і наполегливість у досягненні цілі, ініціативність, уміння контактувати з людьми, чітко формулювати, висловлювати й відстоювати власну точку зору; навички роботи в колективі (комунікативні якості): уміння враховувати думку інших, знаходити компроміси, переконувати, критикувати і сприймати критику; навички лідера: уміння генерувати ідеї, планувати й організувати роботу, мотивувати, розподіляти обов’язки, контролювати, заохочувати тощо. Крім того, використання інтерактивних методів дозволяє реалізувати ідею співробітництва тих, хто навчає і тих, хто навчається, вчить їх конструктивній взаємодії, сприяє оздоровленню психологічного клімату на уроці, створює доброзичливу атмосферу.

Література

1. Бодько Л. Метод проектів як засіб реалізації особистісно орієнтованого навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Psh_2013_10_3.pdf
2. Горчинська Л. В. Ігри як один із методів навчання на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Pyast_Gorchynska.php
3. Кожушко С. П. Інтерактивні технології навчання у підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі до професійної взаємодії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/792/1/41.pdf>
4. Комліченко О. О. Використання інтерактивних методів в навчальному процесі та підсумковому контролі знань студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docplayer.net/54335886-Vikoristannya-interaktivnih-metodiv-v-navchalnomu-procesi-ta-pidsumkovomu-kontroli-znan-studentiv.html>

5. Малинович Л. М. Вплив інтерактивних технологій навчання на особистість майбутнього фахівця [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/01_2014/14mlmomf.pdf
6. Семенець С. П. Методи навчання в системі розвивальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/15540/1/%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B6%D0%B6%D1%8F.pdf>
7. Сікорський П. До проблеми класифікації методів навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/viewFile/6336/634>
8. Станіченко О. Ф. Формування громадянської позиції майбутніх учителів на уроках правознавства в педагогічному коледжі за допомогою інтерактивних методів навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://isp.poippo.pl.ua/article/download/142835/142122>
9. Требик О. С. Рациональне поєднання інноваційних і традиційних методів навчання математики у коледжах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6561/945.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
10. Юріна О. А. Активізація пізнавальної діяльності шляхом впровадження інтерактивних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/6618/>
11. Ягоднікова В. В. Кейс-метод (Case study) як форма інтерактивного навчання майбутніх фахівців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/1_NIO_2008/Pedagogica/25496.doc.htm
12. Ягупов В. В. Імітаційні методи навчання. Метод інсценування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://eduknigi.com/ped_view.php?id=196

References

1. Bodko L. Metod proektiv yak zasib realizatsii osobystisno oriientovanoho navchannia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Psh_2013_10_3.pdf
2. Horchynska L. V. Ihry yak odyin iz metodiv navchannia na zaniattiakh z ukrainskoi movy (za profesiinym spriamuvanniam) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Pyast_Gorchynska.php
3. Kozhushko S. P. Interaktyvni tekhnolohii navchannia u pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv turystychnoi haluzi do profesiinoi vzaiemodii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/792/1/41.pdf>
4. Komlichenko O. O. Vykorystannia interaktyvnykh metodiv v navchalnomu protsesi ta pidsumkovomu kontroli znan studentiv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://docplayer.net/54335886-Vikoristannya-interaktivnih-metodiv-v-navchalnomu-procesi-ta-pidsumkovomu-kontroli-znan-studentiv.html>
5. Malynovych L. M. Vplyv interaktyvnykh tekhnolohii navchannia na osobystist maibutnoho fakhivtsia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/01_2014/14mlmomf.pdf
6. Semenets S. P. Metody navchannia v systemi rozvyvalnoi osvity [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://eprints.zu.edu.ua/15540/1/%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B6%D0%B6%D1%8F.pdf>
7. Sikorskyi P. Do problemy klasyfikatsii metodiv navchannia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/viewFile/6336/634>
8. Stanichenko O. F. Formuvannia hromadianskoi pozytsii maibutnikh uchyteliv na urokakh pravoznavstva v pedahohichnomu koledzhi za dopomohoiu interaktyvnykh metodiv navchannia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://isp.poippo.pl.ua/article/download/142835/142122>
9. Trebyk O. S. Ratsionalne poiednannia innovatsiinykh i tradytsiinykh metodiv navchannia matematyky u koledzhakh [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6561/945.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
10. Iurina O. A. Aktyvizatsiia piznavalnoi diialnosti shliakhom vprovadzhennia interaktyvnykh tekhnolohii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/6618/>

11. Iahodnikova V. V. Keis-metod (Case study) yak forma interaktyvnoho navchannia maibutnikh fakhivtsiv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.rusnauka.com/1_NIO_2008/Pedagogica/25496.doc.htm
12. Iahupov V. V. Imitatsiini metody navchannia. Metod instsenuvannia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://eduknigi.com/ped_view.php?id=196

Одержано статтю: 12.02.2019

Прийнято до друку: 26.03.2019

УДК 378+371.13

DOI: 10.15330/esu.15.123-129

Оксана Сагач,

кандидат історичних наук, доцент,
Чернігівський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
імені К. Д. Ушинського (м. Чернігів, Україна)

Oksana Sahach,

Candidate of historical sciences (PhD),
Associate Professor, Chernihiv Regional Institute of
Postgraduate Pedagogical Education
of K. D. Ushynskiy (Chernihiv, Ukraine)
Oksmos78@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ЯК ОДНОГО З ЧИННИКІВ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE FORMATION OF A TEACHER'S RESEARCH CULTURE AS ONE OF THE FACTORS OF HIS/HER PROFESSIONAL GROWTH

Статтю присвячено проблематиці формування дослідницької культури вчителя як одного з визначальних чинників його неперервного професійного зростання. У поданому матеріалі підкреслюється актуальність підготовки педагога-дослідника який здатний до творчого підходу щодо власної професійної діяльності. Проаналізовано такі поняття як “культура”, “професійна культура”, “педагогічна культура”. Зроблено висновок щодо перехрещення, схожості структур та результатів, загальності рис понять “професійна культура” та “педагогічна культура”. Вказується на те, що категорія “професійна культура” відбиває конкретне джерело формування дослідницької культури та співвідноситься з дослідницькою культурою певної соціальної групи. Таким чином, дослідницька культура педагогів, одночасно є складовою дослідницької культури суспільства та специфічним видом професійно-педагогічної культури. Її формування у системі неперервної освіти можна розглядати як динамічний процес професійного зростання вчителя.

Ключові слова: професійна культура, педагогічна культура, дослідницька культура, професійне зростання, неперервна освіта, дослідницька діяльність.

The article is about the problem of formation of the teacher's research culture as one of the determinants of its continuous professional growth. The material emphasizes on the relevance of training a teacher-researcher who is capable of creative approach to his/her own professional activities. It is analyzed the following concepts: “culture”, “professional culture”, “pedagogical culture”. It is proved the mutual connection of concepts mentioned above. Conclusion is made about the intersection, the similarity of structures and results, the general features of such concepts as “professional culture” and “pedagogical culture”. It is determined that because of the professional culture a specialist manages his abilities and achieves more results. Fundamentals of professional culture are laid in the process of comprehensive